

3. Жовнір°С. Гітарне мистецтво XX століття: національні, регіональні і персональні практики // *Музичне мистецтво і культура*, 2(30), 414-428 // URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.31723/2524-0447-2020-30-2-31>
4. Закон України від 22 червня 2000 року № 1841 ІІІ Про позашкільну освіту (в ред. Законів України № 2120-ІІІ від 07.12.2000 р, № 2905-ІІІ від 20.12.2001 р, № 380-ІV від 26.12 .2002 р, № 860-ІV від 22.05.2003 р, № 1344-ІV від 27.11.2003 р, № 2626-ІV від 02.06.2005 р, № 876-V від 05.04.2007 р). К., 2009. 32°с.

Шаповалов Вадим,
викладач Полтавської дитячої музичної
школи №°3 імені Бориса Гмирі
(м.°Полтава)

ТЕМБРАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДУХОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

***Анотація.** У цій статті представлено дослідження тембральних характеристик духових інструментів. Проаналізовано вплив різноманітних факторів, таких як матеріал виготовлення, спосіб видобування звуку та конструкція інструменту, на формування унікального тембру кожного інструменту. Окреслюються питання, пов'язані з роллю тембру у музичному виразі та його впливом на атмосферу музичного твору. Розкрито значення свідомого контролю виконавця над тембровими характеристиками для досягнення максимальної музичної виразності. Презентовано важливість пошуку ідеального звуку для виразу музичних ідей та високого рівня виконавської майстерності. Висвітлюється еволюція тембру під час виконання та його вплив на сприйняття слухачем музики.*

***Ключові слова:** тембр, духовий інструмент, аплікатура, сурдина, техніка виконання, тембральна характеристика.*

Тембр, як один із засобів музичної виразності, який вражає і впливає на слухача, є ключовим аспектом в музичній теорії та виконавстві. Тембральні особливості духових інструментів викликають зацікавленість як серед

музикантів, так і серед дослідників. Духові інструменти є важливою складовою музичного ансамблю та використовуються в різних музичних жанрах, включаючи класичну, джазову, сучасну та етнічну музику. Розуміння та дослідження тембру духових інструментів допомагає музикантам покращити свою виконавську майстерність та виразність.

З розвитком технологій у галузі акустики та обробки звуку, дослідження тембру дозволяє створювати нові звукові ефекти та інструменти, що стає актуальним для музикантів та композиторів. Проте, існують певні невирішені питання щодо тембральної характеристики духових інструментів. Однією з таких проблем є розуміння впливу різних факторів, таких як конструкція і матеріали інструментів, на їхні тембральні особливості. Додатково, не вичерпано вивчені технічні аспекти, які визначають тембр духових інструментів, такі як вибір тростини чи характеристики мундштука. Розуміння тембру допомагає композиторам створювати нові музичні твори та експериментувати зі звучанням.

Вивченням тембру духових інструментів займався видатний український фаготист, мистецтвознавець, професор Національної музичної академії і народний артист України В.°М.°Апатський. У своїй книзі «Основи теорії та методики духового музично-виконавського мистецтва» цій проблемі присвячений цілий підрозділ про різноманіття звукових барв. Американські дослідники Е.°Салданха та І.°Корзо провели ряд лабораторних експериментів з метою визначення впливу різних аспектів на сприйняття тембру музичних інструментів. Вони досліджували як важливість структури спектру, так і перехідні процеси і вібрато для загального сприйняття тембру.

Кожен музичний інструмент і голос людини мають свій власний унікальний тембр, який можна порівняти зі стилем або кольором в образотворчому мистецтві. Тембр інструментів у музиці виконує схожу роль, що й кольори на картині. Як в розмаїтті кольорів, чистих і змішаних, які створюють образ на полотні, так і різноманітні тембри, які об'єднуються в музиці, роблять наше слухове сприйняття насиченим і цікавим [2].

Термін «тембр» походить від французького слова «timbre», що означає

«дзвіночок» або «відмітний знак». Іншими словами, тембр – це самобутність кожного інструменту, його специфічне забарвлення звуку та характер [5].

Тембр інструменту залежить від багатьох факторів, таких як матеріал, з якого виготовлено інструмент, спосіб видобування звуку, розміри інструменту і навіть відмінності в їхніх конструкціях (навіть, якщо контрабас і скрипка виготовлені з одного матеріалу, їхні звуки будуть відрізнятися не лише за висотою, але й за тембром).

Роль тембру в музиці важлива і визначає атмосферу твору. Композитори дуже уважно обирають інструменти для інструментування своїх творів, враховуючи темброві характеристики кожного інструменту [5].

Музика, як мистецтво звуку, потребує багатообразності виразу. Усі можливості музичного виразу пов'язані зі звуками, і музиканти розвивають свою майстерність, шукаючи ідеальний звук для вираження музичних ідей. Чим вище вміння виконавця, тим більше музикант звертає увагу на пошук відповідного тембру і інтонації для передачі своєї музичної концепції. Таким чином, пошук «правильного» звуку стає невід'ємною частиною творчого процесу музиканта, особливо на вищому рівні виконавської майстерності.

Насправді, навіть коли музикант не активно думає про тембр свого інструменту під час гри, тембр постійно змінюється і еволюціонує під час виконання. Спектральні аналізи, які були проведені, показують, що кожен звук, що видається духовим інструментом, насправді має свою власну «мікро-темброву» структуру. Тому навіть найпростіші мелодії, які виконуються на цьому інструменті, представляють собою мандрівку через безмежні варіації тембральних відтінків. Слухач сприймає загальний тембр інструменту, але також відчуває постійну та неперервну зміну тембру, коли висота звуків змінюється.

Проте нас цікавить активна та свідомо роль виконавця у формуванні звукових характеристик. Досвід видатних виконавців свідчить, що музична виразність досягає свого максимуму, коли автентичний тембр інструменту, що розвивається природно, поєднується з вмінням артиста свідомо та вільно контролювати звукові характеристики [1, с. 257–258].

Чи мають музиканти духових інструментів здатність свідомо впливати на тембр свого інструмента? І, у разі позитивної відповіді, як саме це можливо зробити? Ці питання цікавлять музикантів, особливо в контексті сучасних вимог.

Щоб переконатися у важливості перехідних процесів для сприйняття тембру, достатньо послухати одну і ту саму музичну фразу, виконану на духовому інструменті, і потім порівняти її з інверсією того ж запису. У цьому випадку спектральний склад звуку залишається незмінним, але у випадку інверсії перехідних процесів, характерних для конкретного інструменту, порушується.

Якщо ми здатні ефективно керувати перехідними процесами в звуці на духовому інструменті, то це надає нам можливість впливати на тембр цього інструменту. Іншими словами, розуміння та використання різних методів для керування атакою, сполученням та закінченням звуків дозволяє нам створювати різноманітні темброві відтінки під час гри на духовому інструменті.

Досліди Е.^оСалданха та І.^оКорзо показали, що вібрато має значний вплив на сприйняття тембру. Відмінно від атаки (початку звуку), зміни в тембрі, що викликані вібрато, обумовлені не лише психологічними факторами. Наші експерименти з тембром духових інструментів вказують на те, що вібрато спричиняє загальне збагачення тембру та переміщення енергії з одних частотних діапазонів в інші. Ці зміни також сприймаються слухачами як покращення тембру. Проте головний внесок в сприйнятий тембр через вібрато зумовлений психологічними механізмами. Відомо, що регулярні інтервали у подачі подразнень впливають на наші рецептори сильніше, ніж неперервні. Саме ця особливість вібрато частково посилює яскравість звуку. Більше того, вібрато може надати звукам певний емоційний відтінок [1, с.^о259–260; 6].

Лабораторні дослідження показують, що тембр духового інструменту має сильний зв'язок з його динамікою. Коли звук є сильним, його спектр стає ширшим, і високі обертони відтворюються більш насичено. Зменшення гучності (*diminuendo*) перш за все впливає на зниження високих гармонік. Цей зв'язок між тембром і динамікою має важливе значення в виконавській практиці. Коли музикант вибирає конкретний рівень гучності, він повинен розглядати це як

можливість вирішити не лише динамічне завдання, але також, до певної міри, темброве завдання, оскільки тембр змінюється залежно від динаміки виконання [1, с.°260–261].

Аплікатурне варіювання, таке як додавання додаткових ладів або використання спеціальних вентилів, може розширити музичну палітру духових інструментів. Наприклад, сучасна валторна, окрім стандартного ладу F, має додатковий високий лад B, який можна вибрати за допомогою спеціального квартвентиля. Використання цього вентиля не тільки полегшує видобування високих звуків, а ще додає нові можливості для зміни тембру інструмента. На трубі, граючи на напівприкритих вентилях, можна отримати цікаві тембральні фарби. Цей метод особливо популярний в джазовому виконавстві [1, с.°261].

На духових інструментах, зокрема на фаготі, можна досягти цікавих колористичних ефектів, використовуючи додаткові аплікатури і допоміжні засоби. Фагот, зокрема, виділяється великою кількістю таких аплікатур. Кожна з них дає можливість створити звук приблизно на тій самій висоті, але з різним тембром. Використовуючи енгармонічні аплікатури, можна змінити тембр звуку «на льоту», тобто без перерви в музиці, в одному подиху. Ці зміни тембру можуть надати звуку більше насичення, м'якості, яскравості або інших характеристик, що робить їх корисними засобами для музикантів для досягнення різноманітних музичних виразів [1, с.°261].

Дерев'яні духові інструменти можуть створити цікаві колористичні ефекти, використовуючи техніку флажолетів. Для отримання високих звуків на цих інструментах використовують комбінацію аплікатур та додаткових клапанів. Однак, такі звуки можна витягувати з використанням менш складної аплікатури з нижніх регістрів шляхом спеціальної техніки передування. Результатом є звуки з характерним, трохи особливим тембром. Музиканти, які грають на флейті та інших дерев'яних інструментах, часто використовують флажолети для спрощення виконання складних музичних пасажів та для досягнення специфічних тембральних ефектів[1, с.°261-262].

Мідні інструменти можуть змінювати свій тембр за допомогою спеціальних

пристроїв, таких як сурдини. Трубочі використовують різні типи сурдин – різкі та м'які. Різка сурдина надає трубі гострого та пронизливого звучання, особливо в сильних динамічних відтінках, тоді як м'яка сурдина, відома як «грибок», робить тембр м'яким та ліричним.

У джазовій музиці на трубі використовується спеціальний вид сурдини, відомий як «квакушка», який дозволяє створювати унікальні звукові ефекти, нагадуючи квакання або нявкання. Також, на тромбоні та інших мідних інструментах використовують різні типи сурдин, які виготовлені з різних матеріалів – метал, дерево, картон, пластмаса та скло. Всі ці сурдини дозволяють музикантам створювати різноманітні звукові ефекти та малювати різні «фарби» у музиці [1, с.°262].

Виконавці, які грають на кларнеті і саксофоні, розуміють, що можна досить успішно впливати на тембр свого інструмента, добираючи правильний мундштук та тростину. Сучасні саксофоністи майстерно використовують ці особливості мундштуків, щоб отримувати різні тембри, включаючи характерне хрипле звучання, яке часто асоціюється з джазовими стилями [1, с.°264].

На нашу думку, тембр є важливою складовою музичної виразності і може суттєво впливати на сприйняття музики аудиторією. Музиканти на духових інструментах мають багато засобів для контролю та зміни тембру, включаючи вибір і налаштування інструментів, використання аплікатур, сурдин та інших аксесуарів, а також техніки виконання. Використання вібрато та інших ефектів може бути ефективним способом збагачення тембру. Спеціальні аплікатури та допоміжні засоби, такі як сурдини, можуть додавати різноманітність та колоритність до виконання духових інструментів.

Розуміння та вивчення тембральних характеристик духових інструментів є важливим завданням для музикантів та дослідників музики, оскільки це допомагає розкривати потенціал і можливості інструментів у музичному виконанні.

Загалом, тембр є ключовим аспектом в музичній інтерпретації і дозволяє музикантам та аудиторії виразити та відчувати різноманіття почуттів та настроїв у

музиці. Дослідження тембру духових інструментів сприяє поглибленню нашого розуміння цього важливого аспекту музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Апатський°В.°М. Основи теорії та методики духового музично-виконавського мистецтва. Навчальний посібник. Київ : НМАУ ім.°П.°І.°Чайковського, 2006. 432°с.
2. Виразальна роль тембру в музиці. //URL:<https://muzaproductio.com/2019/02/15/vyrazhalna-rol-tembru-v-muzytsi/>
3. Гладких°А.°В. Методика формування виконавської майстерності на духових інструментах. Навчальний посібник з курсу «Спеціальний інструмент» для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації. Вінниця : Нова книга, 2014. 200°с.
2. Приклади тембру. Виразні засоби музики: Тембр. //URL:<https://gigafox.ru/uk/children/primery-tembra-vyrazitelnye-sredstva-muzyki-tembr-ispolnenie/>
3. Тембр в музиці. //URL:<https://tehnukrwiki.ru/vidpovidi-na-zapitannja/5149-shho-take-tembr-v-muzici-viznachennja.html>
4. Saldanha°E.°L. and Corso°I.°F. Tumbre Cues and the Indentication of musical Instruments. // JASA, 1946/ 36, №°11. P.°2021–2026.

Шаховцова Дар'я,
викладачка Полтавської ДМШ №1
ім.°П.°Майбороди (м.°Полтава)

ТВОРЧІ ФОРМИ РОБОТИ НА УРОЦІ СОЛЬФЕДЖІО В МОЛОДШИХ КЛАСАХ ШКІЛ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ МУЗИЧНОГО ДИКТАНТУ)

Анотація. Стаття розглядає форми та підходи до проведення музичних диктантів, спрямованих на розвиток слухового сприйняття,